

Obrazovanje i jezična uporaba u austrougarskoj Dalmaciji – primjer Zadra

Anita Sujoldžić i Olga Orlić
Institut za antropologiju, Zagreb

Historical Perspectives on Transnationalism and Intercultural Dialogue in the Austro-Hungarian Empire (TIDA)

- **Fokus:** kulturna i jezična heterogenost i transnaacionalne prakse; interkulturalni identiteti
- **Istraživačko pitanje:** Na koji su način višejezične i interkulturalne prakse zaživjele u svakodnevnom životu u različitim dijelovima Monarhije

Austro-Ugarska Monarhija (1867.– 1918.)

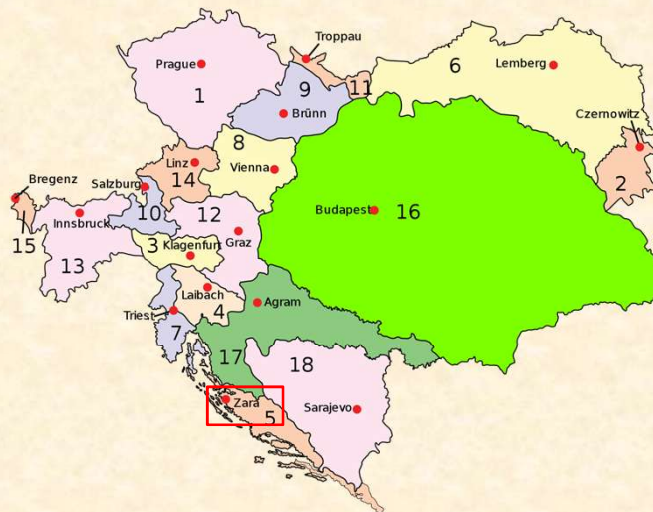
Österreichisch-Ungarisches Reich; Osztrák-Magyar Birodalom

Cislejtanija
(Austrijsko
Carstvo): 1-15

Translejtanija
(Kraljevina Mađarska): 16.
Mađarska 17. Hrvatska-
Slavonija

Zadar (Zara)

Zadar

- 1860. vraćanje nekadašnjih ustava
- 1861. Dalmatinski sabor- *Dieta provinciale Dalmata*
- Zamaljski odbor (*Giunta provinciale Dalmata*) – izvršni organ Sabora
- Središte namjesništva u Dalmaciji (civilno i vojno, od 1902. godine te su dvije uloge podijeljene)

Zadar: stanovništvo (1880-1910)

Popis stanovništva prema upotrebi jezika			
1880.	11 861	Hrvatski	5185
		Talijanski	6676
1900.	15 604	Hrvatski	6469
		Talijanski	9135
1910.	18 077	Hrvatski	8799
		Talijanski	9278

Izvor: Peričić 2011:159

Osnovno obrazovanje u Zadru

- 1865. na 12000 stanovnika zadarske općine postojala je samo 1 niža pučka škola
- 1869/1870: 8 muških pučkih škola, 1 ženska; 1 privatna muška i 3 privatne ženske
- 1880: samo je po jedna pučka škola u gradu imala **talijanski** i **njemački** nastavni jezik
- Kraj 19. stoljeća: Viša pučka škola s **talijanskim** jezikom, muška i ženska **njemačka** škola, **srpska** ženska škola, i škola ženskog sirotišta (bez prava javnosti); muška i ženska privatna pučka škola s pravom javnosti

Obrazovanje za učitelje

- **Obrazovanje za učitelje**
- 1866. U Arbanasima je otvoren Zavod za narodne učitelje s ciljem osposobljavanja učitelja za rad u pučkim školama na hrvatskom jeziku u cijeloj Dalmaciji

Klasične gimnazije

- Klasična gimnazija na **talijanskom** jeziku (povećao se broj hrvatskih učenika nakon zatvaranja dijecezanske gimnazije u Zmajevićevom sjemeništu) – narodnjaci neuspješno pokušavaju da hrvatski postane nastavni jezik
- 1897/1898 – u Zadru je otvorena niža gimnazija s **hrvatskim** nastavnim jezikom (otvorenje škole prate neredi). Uskoro prerasta u četverogodišnju gimnaziju.

(Gotovo polovicu učenika hrvatske gimnazije čine učenici iz Zadra, a u talijanskoj prevladavaju učenici iz okolice ili pokrajine)

Ostale srednje škole

- Niža *realca* – nastavni jezik **talijanski**
- Pomorska škola ukinuta 1867. (od tada samo na Silbi)
- Škola za primalje (druga polovica 19. stoljeća) — pretežno na **hrvatskom**, ali i na **talijanskom** i **njemačkom**.
- 1895. Obrtnička škola – 1909. postaje Scuola d' arti e mestieri
- Trgovačka škola – Scuola Commerciale

Obrazovanje za odrasle

- Trgovački tečajevi za odrasle, tečajevi dopisivanja na **njemačkom**, tečajevi za daktilografiju, stenografiju

Zadar: novine

Dvojezično	Hrvatske j.	Talijanski j.	Srpski j.
Avvisatore Dalmato/ Objavitelj Dalmatinski (1867-1920) Smotra dalmatinska: La rasegna Dalmata (1888- 1918)	Narodni list (od 1876 -) Zora (1884-1888), Narodni učitelj (1913)	Il Dalmata (1866-1916)	Srpski list (1883-1886) Srpski glas (1888-1902)
Il Nazionale (1862-1871) + (Prilog k narodnom listu, na hrvatskom jeziku) Od 1869. usporedno izlase Il Nazionale i Narodni list	Hrvatska kruna (1892-1920) , Stekliš (1883-1884), Pravaš (1884) Dalmatinski Hrvat (1898; 1910-1913)	Zara (1891)	Zemljak (1873-1876) Istina (1885-1889)
La Dalmazia Cattolica (1970-1979)	Iskra (1885-1894) Vuk (1885), Lovor (1897) Glasnik Matice dalmatinske (1901-1904)	Risorgimento (1908- 1914)	
	Katolička Dalmacija (1880-1898)		

Br. 169. - U Zadru, Utorak 31 Listopada 1916. N. 169. - Zara, Martedì 31 Ottobre 1916

Cijena je na godinu Objavitelju Dalmatinskomu i Smotri Dalmatinskoj za Austro-Ugarsku Kr. 10.—; samom Objavitelju Dalmatinskomu Kr. 6.—; samoj Smotri Dalmatinskoj Kr. 6.—; na polugodište i na tri mjeseca surazmjerno. Dojedini brojevi Objavitelja Dalmatinskoga 10 para, a pojedini brojevi Smotre Dalmatinske 10 para. Zastareni brojevi 20 para.

Davanja za predročuju, uz koja nema dotičnih sveta, ne će se ni u kakav obzir uzeti; pitanja za urisbe uz koja nema prilične preplate, biti će povraćena. — Preplate se šalju poštanskim naputicama. — Ručopisi se ne vraćaju. — Neplaćena se pisma ne primaju.

Dijava i novce treba šaliti «Uredu Objavitelja Dalmatinskoga u Zadru».

Prezzo d'associazione per un anno: Dell'Avvisatore Dalmato e la Rassegna Dalmata per la Monarchia A-U. Cor. 10.—; per l'Avvisatore Dalmato soltanto Cor. 6.—; per la Rassegna Dalmata soltanto Cor. 6.—. Semestre e trimestre in proporzione. Un singolo numero dell'Avvisatore Dalmato cent. 10. Un singolo numero della Rassegna Dalmata cent. 10. Numeri arretrati cent. 20.

Domande di abbonamento senza il relativo importo non vengono prese in considerazione; domande per inserzioni non accompagnate da anticipazione corrispondente vengono respinte. — Abbonamenti ed anticipazioni si spediscono mediante assegno postale. — Manoscritti non restituiscono. — Lettere non affrancate si respingono.

Corrispondenze e denari da indirizzarsi all'«Ufficio dell'Avvisatore Dalmato in Zara».

Objavitelj Dalmatinski. Avvisatore Dalmato.

(Stužbene su jedino vijesti sadržane u «Stužbenoj strani» i u «Stužbenim spisima»). (Sono ufficiali soltanto le pubblicazioni comprese nella «Parte ufficiale» e negli «Atti ufficiali»)

IZLAZI SRIJEDOM I SUBOTOM	SI PUBBLICA AL MERCOLEDÌ ED AL SABATO
---------------------------	---------------------------------------

NESLUŽBENI DIO	PARTE NON UFFICIALE
<p>Živinska pošasti: U roku od 13 oktobra do 20 oktobra 1916 vladale su meglu domaćim životinjama u Dalmaciji ove pošasti:</p> <p>Slinavka i šap u 4 mjestu općine Poljičke, u 1 mjestu općine Omiške i u jednoj općine Krajske pol. kotar Spliti; u 3 mjestu općine Kistanjske, pol. kotar Benkovac, u jednom mjestu Šibenske općine, pol. kotar Šibenik, u jednom mjestu općine Sinjske, pol. kotar Sinj.</p> <p>Upala slijezene u 1 mjestu Prominske općine, pol. kotar Knin.</p> <p>Svinjska kuga u 1 mjestu općine Cavtatske, pol. kotar Dubrovnik.</p>	<p>Epizootie: Nel periodo dal 13 ottobre al 20 ottobre 1916 fra gli animali domestici della Dalmazia dominavano le seguenti epizootie:</p> <p>Atta epizootica e zoppina in 4 località del comune di Poljice in 1 del comune di Almissa ed in 1 del comune di Kraj, distretto politico di Spalato; in 3 località del comune di Kistanje, distretto pol. di Benkovac in una località del comune di Sebenico, dist. pol. di Sebenico; in 1 località del comune di Sinj, distretto pol. di Sinj.</p> <p>Infiammazione della milza in 1 località del comune di Promin, dist. pol. di Knin.</p> <p>Peste suina in una località del comune di Ragusavecchia, distretto pol. di Ragusa.</p>

IL DALMATATA

ASSOCIAZIONE
Per Zara Cir. 15, corrispondenti, comitati e tribune in preparazione.
Per l'ingegnere Andrea Englaro Cir. 19, incaricato Cir. 7, incaricato Cir. 5.
Per gli uffici amministrativi dell'Unione postale Cir. 24 all'anno, incaricato
e tribune in preparazione. Per gli uffici amministrativi all'Unione
postale Cir. 24, all'anno, incaricato.

Giornale politico, economico, letterario
Esce il mercoledì ed il sabato

INSERZIONI
Le associazioni e gli uffici di Zara, in merito postali, si dirigeranno all'amministrazione del DALMATATA in Zara. Chi non possiede il foglio deve mandare l'iscrizione, o almeno obbligato per il momento abbonamento.
Le corrispondenze devono dirigersi all'Ufficio indiritto alla

NARODNI LIST

Glasilo za interese hrvatskoga naroda.

Iskazi svjedokom i subotom

U Zadru, subota 19 travnja 1913.

Br. 32

Godina LII.

ZARA *Geachte Frauen!* Piazzetta e la Fontana
*Da persönlich nicht mehr möglich, verabschiede ich mich auf
ihrem Wege und bitte mich dabei bei Ihrer gütigen Frau
zu entschuldigen.* *ergebenster
Glaubwürdiger*

Maraschino di Zara

s. e. k. uprzyw. fabryki maraschino „Excelsior“ założonej
w r. 1821 przez

Girolamo Luxardo, Zara.

Dostawca nadworny cesarza Austrii, króla Bawarii, Danii i t. p.
Na wszystkich wystawach najwyższem odznaczeniem pre-
miowany likier, który wskutek swego cudownego aromatu, swe-
go cennego smaku i swych wymienitych własności żołądek
wzmacniających, cieszy się od dawna sławą światową, zasłu-
guje słusznie na to, by nie brakował na żadnym stole.

Do nabycia we wszystkich większych handlach win, de-
likatesów, cukierniach itd. 1366 — 6

Przeostroga. Uprasząc szanowną publiczność, ażeby dokładnie baczyła na
moją firmę, w celu ochronienia się od nader mizernych imitacyi, ostrzegam każdego
przed nabywaniem mojej ustawy, zawarowanej marki i sprzedania, albowiem napo-
surowicy wystąpię przeciwko temu.

**WZOREM i ZNAKIEM OCHRONNYM ZABEZPIECZONA
OD FAŁSZERSTW**

blog.czajkus.com

1887

E. Hunger
ZARA
Campo S. Simeone

**ABILIMENTO
TOGRAFICO**

E. Hunger
ZARA
Campo S. Simeone

Die Platte bleibt für Nachbar-
stellungen aufbewahrt

Riproduzione riservata.
Si osservano le negative

www.fotozoo.com

Izvor: Travirka, 2011

Zaključci

- Povijesni kontekst razvoja i specifična politička situacija u Zadru tijekom druge austrijske uprave utjecali su na karakter višejezičnost u javnoj sferi Zadra te na prestižni ili marginalizirani status pojedinih jezika
- Moć, ideologija i ekonomski interesi utjecali su na stupanj višejezičnosti u različitim domenama različitih socijalnih grupa